

Uusi verso Sananjalkaa

Sananjalka, Suomen Kielen Seuran vuosikirja 2. Toimitus: Osmo Ikola, Jussi Uotila, Sampo Haahtela. Suomen Kielen Seura, Turku 1960. 211 s.

Suomen Kielen Seuran rohkea päätös ryhtyä julkaisemaan omaa vuosikirjaa on ollut ilmeisen oikeaan osunut. Paras todistus tästä on keväällä ilmestynyt sarjan toinen nidos, jonka viisitoista artikkelia käsittelevät lingvistisiä, kansatieteellisiä ja esteettisiä teemoja. Keskeinen sija on kuten ensimmäisessäkin osassa kielitieteellisillä tutkimuksilla.

Artikkelien sarjan aloittaa seuran esimiehen prof. OSMO IKOLAN Suomen Kielen Seuran 30-vuotisjuhlissa pitämä esitelmä »Kirjakielemme rakennusaineet». MARTTI RAPOLAN reunamerkinnyt Juhana Cajanuksen virren julkaisuasuihin

ovat varsin mielenkiintoisia. Ensinnä kirjoittaja osoittaa, ettei Juhana Cajanuksen runon »Etkös ole ihmisparka» yleisesti tunnettu ja alkuperäisenä pidetty asu olekaan alkuperäinen. Tunnetuin versio on sana sanalta ja muoto muodolta likipitäen sama kuin Vanhan virsikirjan virrellä 278 vuodesta 1701 alkaen. Versioiden väliset erot eivät vaikuta kovinkaan suurilta, mutta metrumien vertailu paljastaa kuitenkin ratkaisevan eron. Rapola osoittaa tutkimuksessaan Cajanuksen tavoitelleen kalevalamittaa, jonka sitten virsikirjan versiossa olevat muutokset ovat hämmentä-

neet, ja mitta on hahmottunut uudelleen. Lisäksi hän oikoo eräitä runon julkaisu-asuihin vakiintuneita tulkintavirheitä. PAAVO RAVILA käsittelee suomen kielen adjektiiviattribuutin kongruenssin ongelmallista syntyä. Irén Sebestyén-Némethin teoria, että kongruenssi olisi syntynyt samojedikielissä ja sieltä protolapin välittämänä kotiutunut itämerensuomalaisiin kielisiin kuten Toivosen mukaan astevaihtelukin, ei vakuuta kirjoittajaa. Sebestyén-Némethin samojedista esittämässä laajassa aineistossa Ravilan huomiota on kiinnittänyt kongruoivien pronominaali- ja numeraaliattribuuttien lukuisuus. Vastaavaa kongruenssia tavataan myös lapissa. Ravila käsittääkin, että kongruenssi on syntynyt pronominitapauksissa, jolloin nykyinen attribuutti on ollut pääsanana ja sitä seuraava substantiivi eräänlainen täyte, lisä, oikeastaan siis appositio. Näin syntyneitä ja käytöltään laajentunutta omapohjaista kehitystä on vielä ehkä tukenut germaanisten kielten vaikutus itämerensuomalaisiin kielisiin. PAAVO SIRO selvittelee suomen yksinäislauseen perustavia ongelmia. GÖRAN KARLSSON käsittelee kahta formaalisissa kieliopissamme havaitsemaansa epäjohdonmukaisuutta. Kielioppiemme ja -oppaidemme esittämä astevaihtelusuhte *k:v* tapauksissa, joissa *k:n* kahden puolen on joko *u* tai *y*, ei täysin vastaa kielemme käytäntöä. Esitetty vaihtelu on vain neljän viiden sanan varassa, kun taas lukuisissa sanoissa, joissa edeltävä *u* on diftongin jälkikomponentti, *k:n* vastineena heikossa asteessa on kato. Toinen epäjohdonmukaisuus on *herätä, vastata* -tyyppisten verbien I infinitiivin tunnuksen määrittäminen. Pohdintansa tuloksen kirjoittaja on kiteyttänyt määritelmäksi: I infinitiivin tunnuksena on *-a, -ä* sekä sitä mahdollisesti edeltävä muu konsonantti kuin vokaalinjälkeinen *t*. EEVA MARIA NÄRHIN artikkeli selvittelee kolmen tienviittaa merkitsevän sanan (*rasti, tikka* ja *osviitta*) semantiikkaa. *Tikan* kirjoittaja osoittaa lapin kautta germaanisista kielistä kulkeutuneeksi lai-

naksi, joka on palautettavissa samaan originaaliin kuin suomen *tikka*. Murremaantieteellinen tarkastelu osoittaa kiistatta, että välittäjänä on ollut lappi eikä ruotsalaismurteemme. *Osviitan* originaaliksi kirjoittaja esittää venäjän *osveto*. Folkloren ja lingvistiikan rajamailla liikkuu LAURA JOKISEN tutkimus »Suomen kielen maaginen *vihan*». Murteissamme esiintyviin ihottuman tai tulehduksen nimityksiin, kuten *käärmeenvihat, raudanvihat, tulenvihat* jne. kuuluvan *vihan* kirjoittaja selittää merkinneen aluksi käärmeenmyrkyä; alkuperäisin merkitys on vihreä, joka tavataan etäasukielissä. Primitiivisen ihmisen käsitys olioissa ja esineissä olevasta maagisesta voimasta, orendasta, joka aineen tavoin on voinut tarttua ja aiheuttaa sairauksia, on mahdollistanut *vihat*-nimityksen yleistymisen muihinkin tämäntapaisiin sairauksiin. J. A. LOPMERI on tarkastellut *Kalanti*-ongelmaa uudesta näkökulmasta, ja lingvistisen osan päättää KEIJO AHDIN tutkimus afasian vaikutuksesta Toivo Pekkasen kieleen, lähinnä hänen lauseenvasikkeiden käyttöönsä.

Kansatiedettä edustavat vuosikirjassa ESKO AALTOSEN artikkelit »Kansankielen ilmauksia ihmisten luonteenominaisuuksista ja käyttäytymisestä» sekä ILMAR TALVEN tutkimus »Virolainen sauna». Edellinen esittelee joukon ihmisten luonnetta ja käyttäytymistä kuvaavia sanoja ja vertailee niiden ilmaisemia ominaisuuksia tunnettuihin typologioihin. Jälkimmäinen, jonka kirjoitus lienee ydin hänen keväällä ilmestyneestä väitöskirjastaan, esittelee virolaiset saunatyypit sekä niiden levinneisyyden ja selvittelee virolaisen saunan historiaa.

Puolisen sataa sivua on lisäksi omistettu kirjallisuudentutkimusta edustaville teemoille, joista mainittakoon seuraavat: KAUKO KYRRÖ Poliittiset allegoriat suomenkielisessä runoudessa helmikuun manifestista suurlakkoon; EINO KROHN Graal-taru suomalaisessa runoudessa; ELSA ERHO »Ihmisasumisesta johutuva tuoksu» F. E. Sillanpään tuotannos-

sa ja KERTTU TANNER Meri Uuno Kai-
laan runoudessa.

Kuten esittelystä voi todeta, tuore
Sananjalka on monipuolinen ja antoisa
ja vakiinnuttaa vuosikirjan asemaa tie-

teellisten sarjojen joukossa. Samalla se
myös osoittaa, ettei Seuran 30-vuotis-
juhliin ilmestynyt ensimmäinen numero
ollut juhlakoreutta.

TUOMO TUOMI